

FRÁSÖGN

af þemaráðstefnu Vestnorræna ráðsins í Ilulissat 27.–30. mars 2012

Þemaráðstefna Vestnorræna ráðsins um stöðu Vesturnorðurlanda í alþjóðakerfinu, með áherslu á norðurslóðir, var haldin á Hotel Arctic í Ilulissat dagana 27.–30. mars sl. Af hálfu Íslandsdeildar Vestnorræna ráðsins sóttu ráðstefnuna Ólína Þorvarðardóttir formaður, Árni Johnsen, Lilja Rafney Magnúsdóttir, Sigmundur Ernir Rúnarsson, Sigurður Ingi Jóhannsson og Þór Saari, auk Lárusar Valgarðssonar ritara. Umræðuefni fyrirlesara voru af þrennum toga; ávörp áheyrnafulltrúa annara þingmannasamtaka, þáttur Vesturnorðurlanda í ákvarðanatöku um norðurslóðir og rannsóknir á lífsskilyrðum íbúa og umhverfisskilyrðum á norðurslóðum.

Ráðstefnan var sett af Henrik Old, formanni Vestnorræna ráðsins, og að því loknu bauð Josef Motzfeldt, formaður Grænlandsdeildar Vestnorræna ráðsins, ráðstefnugesti velkomna. Motzfeldt sagði við það tilefni að Vesturnorðurlönd þyrftu að tryggja sér hlutverk í ákvarðanatökufurli um norðurslóðir.

Ávörp áheyrnafulltrúa voru flutt af Torfinn Opheim, áheyrnafulltrúa Norðurlandaráðs, og Söru Olsvig, áheyrnafulltrúa stjórnarnefndar Þingmannaráðstefnu um norðurskautsmál. Opheim kynnti tíu ný tilmæli til norrænna ríkisstjórna og Norrænu ráðherranefndarinnar sem Norðurlandaráð samþykkti í Reykjavík fyrr í sama mánuði, þar á meðal tilmæli til ríkisstjórna Norðurlanda um sameiginlega stefnumörkun um málefni Norðurskautsins, sem Opheim sagði til þess fallna að auka áhrif Norðurlanda í Norðurskautsráðinu.

Olsvig kynnti helstu mál efst á baugi hjá Þingmannaráðstefnunni um norðurskautsmál og Norðurskautsráðinu: alþjóðlegan áhuga á norðurslóðum, samninga um málefni norðurslóða og styrkingu Norðurskautsráðsins. Alþjóðlegur áhugi á norðurslóðum hefur aukist til muna og nú hafa sex lönd og þrenn samtök sótt um áheyrnaraðild að Norðurskautsráðinu, en skiptar skoðanir eru innan ráðsins um þær umsóknir. Olsvig sagði eina af áskorunum við mikinn áhuga felast í að ákveða heppilegt hlutfall milli aðildarríkja og fastra þátttakenda, þ.e. samtaka frumbyggja, annars vegar og áheyrnarfulltrúa hins vegar. Eftir undirritun samnings aðildarríkja Norðurskautsráðsins í Nuuk árið 2011 um leit og björgun er nú í bígerð samningur milli sömu aðila um björgunarviðbúnað við olúslys og stefnt að undirritun í Kiruna árið 2013. Varðandi styrkingu Norðurskautsráðsins greindi Olsvig frá umfjöllun um skýrslu um það efni á næstu Þingmannaráðstefnu um norðurskautsmál á Akureyri 5.–7. september nk.

Þáttur Vesturnorðurlanda í ákvarðanatöku um norðurslóðir var til umfjöllunar frá sértækum og heilðrænum sjónarmiðum. Sven-Roald Nystø, með meistarapróf í heimskautafræðum frá háskólanum í Cambridge, fjallaði um hvernig tengsl Færeyja, Grænlands og Íslands við Danmörk, og tengsl Sama við stjórnvöld í Noregi, hafa haft mikil áhrif á stjórnsmál þeirra og að þessi lönd verði að ávinna sér stöðu í ákvarðanatökufurli um norðurslóðir með sérþekkingu, framgöngu og samningatækni að vopni.

Jens Christian Justinussen, adjunkt í félagsvísindum við háskólann í Færeyjum, fjallaði um þrjú megináhrifavalda í færeyskum stjórnsmálum: togstreitu milli þéttbýlis og dreifbýlis, milli stjórnsmálastefna til hægri og vinstri, og milli sambandssinna og sjálfstæðissinna. Hann gerði einnig að umræðuefni sameiginlega hagsmuni Vesturnorðurlanda af tengslaneti háskóla þeirra.

Alyson Bailes, fræðimaður og adjunkt í stjórnmálafræði við Háskóla Íslands, fór yfir stöðu norðurskautsins í alþjóðastjórnsmálum í sögulegu samhengi og hvaða teikn væru á lofti við breytingar vegna bráðnandi íss á svæðinu. Hún sagði að samstarf Vesturnorðurlanda um málefni norðurslóða væri skynsamlegt, að Norðurskautsráðið væri ekki heppilegur vettvangur fyrir hernaðarsamninga og að hún væri fylgjandi því að margir áheyrnafulltrúar væru í ráðinu.

Ágúst Þór Arnason fræðimaður, adjunkt og deildarformaður lagadeildar Háskólans á Akureyri, fjallaði um þátttöku Vesturnorðurlanda í alþjóðlegu samstarfi um málefni norðurslóða

með hliðsjón af þjóðarréttarlegri stöðu. Hann sagði að í samstarfi Norðurlanda um norðurslóðir hefðu aðilar mismunandi hagsmuni og mismunandi stöðu þar sem sumir þeirra væru ekki sjálfstæð ríki og að áhrifamáttur þeirra myndi aukast ef þeir yrðu það.

Margrét Cela, sérfræðingur í alþjóðastjórn málum og doktorsnemi við Háskóla Lapplands, fjallaði um hnattvæðingu, loftslagsbreytingar og aukinn alþjóðlegan áhuga sem birtingarmyndir breytinga á norðurslóðum og þýðingu þeirra fyrir Vesturnorðurlönd. Hún sagði að fyrir lítil lönd á borð við Vesturnorðurlönd væri samstarf á alþjóðavettvangi mikilvægt til að tryggja hagsmuni sína, að þau ættu að leitast við að eiga frumkvæði í stað þess að bregðast við aðstæðum, og að þau ættu að skilgreina styrkleika sína og sérþekkingu til að leggja fram sem sinn skerf í samstarfinu.

Kuupik Kleist, leiðtogi Naalakkersuisut, stjórnar Grænlands, og ráðherra utanríkismála, fjallaði um áherslumál Grænlands í norðurslóðaáætlun konungsríkisins Danmerkur. Hann sagði meginatriðin þau að norðurskautið væri ólíkt suðurskautinu að því leyti að um það væri ekki sérstakur samningur og að þar væru milljónir íbúa, og að svæðið hefði þörf fyrir að framþróun hvað varðaði mannauð, lýðræði og alþjóðlega stjórn. Kleist sagði enn fremur að svo gæti farið að Grænland myndi á nýjan leik, líkt og í kalda stríðinu, gegna mikilvægu hlutverki í efnahagslegu og stjórn málaalegu tilliti.

Rannsóknir á lífsskilyrðum íbúa og umhverfisskilyrðum á norðurslóðum voru kynntar og settar í samhengi við stjórn málaalega og efnahagslega þróun svæðisins. Lene Kielsen Holm, verkefnisstjóri hjá loftslagsmiðstöð grænleSKU náttúrufræðistofnunarinnar, fjallaði um rannsóknir meðal íbúa í Suður- og Norður-Grænlandi um reynslu þeirra af breytingum á umhverfi vegna loftslagsbreytinga. Hún sagði að ís hefði minnkað, sérstaklega eftir mikinn ísavetur í Suður-Grænlandi árið 1984, og að óveður stæðu nú lengur og hegðun vinda væri ófyrirsjáanlegri.

Birger Poppel, sem leiðir rannsóknarverkefni um lífsskilyrði á norðurslóðum við háskólann í Grænlandi, fjallaði um mælikvarða á lífsskilyrði íbúa á norðurslóðum, samfélagsleg markmið og lýðræðislega þátttöku íbúa í borgaralegu samfélagi. Hann sagði fjölmargar rannsóknir sýna að jafnræði í samfélögum bættu lífsskilyrði, að meðal íbúa Grænlands væri mikill áhugi á stjórn málum en minni þekking, sérstaklega meðal kvenna og í dreifbýli, að þróa mætti með lýðræðislegum hætti mælikvarða á lífsskilyrði og að velta mætti fyrir sér hver lýðræðisleg þátttaka íbúa í opinberri stefnumótun væri í raun.

Rasmus Ole Rasmussen, lektor við háskólann í Hróarskeldu, fjallaði um lýðfræðilega, efnahagslega og umhverfislega ramma breytinga á norðurslóðum og sagði að Vesturnorðurlönd væru nokkurs konar rannsóknarstofa til skilnings á þeim breytingum.

Niels Einarsson, forstöðumaður stofnunar Vilhjálms Stefánssonar, fjallaði um nýtingu auðlinda á norðurslóðum í hugmyndafræðilegum og efnahagslegum skilningi. Hann sagði að greina mætti tvo strauma í þeim efnunum. Annars vegar nýtingu einkafyrirtækja á auðlindum, grundvallaða á hugmyndinni um að skynsamleg nýting krefðist einkaframtaks. Hins vegar aðlögun hnattrænnar umhverfishugmyndafræði að norðurslóðum, sem byggðist á hugmyndinni um verndun og réttindi dýra.

Á ráðstefnunni spannst umræða um hversu mikið væri að marka hefðbundna þekkingu íbúa á norðurslóðum varðandi umhverfisskilyrði á tímum mikilla breytinga. Justinussen og Rasmussen sögðu ekki hægt að byggja á henni lengur en Niels var því ósammála.

Við pallborðsumræður undir stjórn Ólínu Þorvarðardóttur kom fram að gera þyrfti norðurslóðir áhugaverðar fyrir ungt fólk af báðum kynjum, að þjóðernishópar í útleög (diaspora) væru raunverulegir þar eð einn fimmti Grænlandinga byggji í Danmörku, að útbreiða þyrfti sameiginlegar forsendur um norðurslóðir með þátttöku stórbjóða, að sjálfbærni í víðum skilningi væri stór áskorun, og að menntun og rannsóknir væru mikilvægar Vesturnorðurlöndum.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar Vestnorræna ráðsins og á vefsvæðinu www.vestnordisk.is.